

GOED WONEN van LEVEN**S**beLANG!

Ouderenweek:
21 - 27 november 2011

De Vlaamse Ouderenraad roept beleidsverantwoordelijken op om een structureel en krachtadig woonbeleid te voeren dat armoede en sociale uitsluiting bij ouderen voorkomt.

Inhoud

Voorwoord	1
Goed wonen van levensbelang	2
Wonen een basisbehoefte	3
Betaalbaarheid van wonen	4
Eigenaars in moeilijkheden	4
Huurders extra kwetsbaar	4
Wonen met zorg	6
Dak- en thuislozen	7
Kwaliteit van de woningen	8
Aangepast wonen	8
Andere woonvormen	9
Energiearmoede	10
Plattelandsarmoede	13
Woonomgeving	14
De weg kwijt in het informatielandschap	16
Impact van wonen op andere levensdomeinen	17
Hoe we wonen, heeft impact op de gezondheid	17
Hoe we wonen, heeft impact op het sociale leven	19
Methodiek: het lokale woonbeleid onder de loep	20
Hoe goed scoort jouw gemeente/stad op het gebied van woonbeleid?	20
1. Checklist woonbeleid	22
2. Wie een premie zoekt, die vindt?	24
3. Een goed geïnformeerd mens, is er twee waard!	28
Van stelling naar beleidsaanbeveling	30
Nuttige adressen	33

Voorwoord

Iedereen woont wel ergens, voor kortere tijd tot een heel leven lang. Hoe mensen wonen is heel verschillend, en het moet gezegd, centen spelen daarbij een cruciale rol.

Naar aanleiding van het Europees jaar in 2010 om het armoedeprobleem aan te pakken, koos de Vlaamse Ouderenraad het armoedethema voor de Ouderenweken van 2010 en 2011, maar dan speciaal met de focus op armoede bij ouderen. Want armoede bij ouderen is er, vaak niet zo zichtbaar, maar wie vestigt er de aandacht op ... én ... wie pakt het aan???

In 2010 belichtten we het armoedethema met cijfers en letters, algemeen. Dit jaar halen we er een deelaspect uit, nl. 'wonen van oudere personen in armoede'. De aankomende gemeenteraadsverkiezingen inspireerden ons om te focussen op wonen want als een gemeente op één beleidsdomein van armoede iets kan doen, dan is het wel rond wonen. En er is meer... de gemeente heeft een regierol voor wonen!

*Naar goede gewoonte wordt het thema in een slogan vertaald. Je woning kan je gezondheid mee bepalen. Lang wonen in een ongezonde woning vergroot de kans dat er negatieve effecten zijn op de gezondheid van de bewoners. Vocht, tocht, ... oudere bewoners zijn er gevoelig voor. Een goede woning is dus van levensbelang. Want die woning moet ook veilig zijn... en is in oude huizen de elektriciteit wel altijd veilig of zijn allerlei opknaptucjes volgens de regels van de kunst aangepakt? Worden nodige herstellingen aan daken en ramen wel gedaan door de oudere eigenaars of door de verhuurders? En is het verbeteren van de woning een haalbare zaak, een betaalbaar project? Nochtans is goed kunnen wonen een recht van iedereen, tot 100 jaar en meer. Dat brengt ons tot de slogan dat goed wonen van levensbelang is en dit een heel leven lang. Compact uitgedrukt zit deze dubbele bewoording in: **GOED WONEN van LEVENSbeLANG!***

De Vlaamse Ouderenraad doet opnieuw beroep op de lokale ouderenraden omdat deze de motor kunnen zijn om te komen tot een goed woonbeleid voor allen, ook voor de ouderen die minder kansen hebben om zelf voor een kwaliteitsvolle woonst te zorgen. De Vlaamse Ouderenraad stelt daartoe enkele methodieken voor in deze brochure.

Het woonbeleid is niet enkel een zaak van de gemeenten. De Vlaamse Ouderenraad presenteert op de themadag van 30 september een advies waarbij alle bestuursniveaus worden aangesproken om leemten en problemen in het woonbeleid aan te pakken.

En verder werkt de Vlaamse Ouderenraad aan een memorandum in het kader van de gemeentelijke provincieraadsverkiezingen van 14 oktober 2012. Naast het thema wonen wordt het memorandum aangevuld met de andere punten die specifiek van belang zijn voor deze bestuursniveaus. Met de lokale ouderenraad kan je dit memorandum dan op maat van jouw gemeente snijden, want elke gemeente verschilt van een andere in behoeften van ouderen en in gevoerd ouderenbeleid. Zo kan de lokale ouderenraad een pasklaar advies aanbieden aan de potentiële gemeenteraadsleden.

De Vlaamse Ouderenraad wenst iedereen een aangename Ouderenweek vol activiteit en opbouwende contacten. De Vlaamse Ouderenraad wenst tevens dat in de Ouderenweek stenen worden gelegd voor een kwaliteitsvol en betaalbaar huis en thuis voor alle ouderwordende mensen.

Jul Geeroms
Voorzitter

Mie Moerenhout
Directeur

GOED WONEN **van** LEVEN**s**beLANG!

Yvonne is 76 jaar, ze is alleenstaand en staat al 5 jaar op een wachtlijst voor een sociale huurwoning. Voorlopig moet ze dus huren op de private markt waar ze 550 euro neertelt voor haar appartement met enkele beglazing, geen isolatie en vochtproblemen. Toen de lift dagenlang stuk was, moest Yvonne noodgedwongen binnen blijven, want ze is slecht te been en er zijn heel veel trappen in het appartementsgebouw. Maandelijks betaalt ze 95 euro voor gas en elektriciteit. Daarnaast zijn er nog kosten voor de verzekering, telefoon, tv-distributie en eten. Yvonne moet rondkomen met een pensioen van 934,61 euro per maand (IGO*). Dat bedrag ligt onder de armoedegrens (966 euro voor een alleenstaande). Yvonne hoopt iedere maand dat ze met dit budget het eind van de maand haalt. Soms lukt dat, soms niet.

Yvonne is geen alleenstaand geval. In België leeft 21,6% van de vijftenzestigplussers van een inkomen dat lager ligt dan de armoededrempel.¹ Dat is 1 op 5 ouderen!

Hoewel armoede niet alleen een inkomensprobleem is, speelt het inkomen wel degelijk een belangrijke rol. Zeker als het op een goede woning aankomt. Mensen in armoede ervaren dagelijks hoe moeilijk het is om een degelijke en betaalbare woning te vinden. Nochtans is wonen een basisbehoefte en een recht voor iedereen. Goed wonen is van **levensbelang** en dat **levenslang**!

* Inkomensgarantie voor ouderen: ouderen die geen of onvoldoende pensioenrechten hebben opgebouwd steunen op de IGO-uitkering om in hun levensonderhoud te voorzien (bedrag: 01/05/2011)

¹ FOD Economie - Statistics on Income and Living Conditions (EU-SILC 2009)

Wonen een basisbehoefte

Wonen is een basisbehoefte en betekent veel meer dan een dak boven je hoofd. Een woning geeft niet alleen bescherming tegen de buitenwereld, maar het is ook een plek waar mensen hun leven vorm geven en waar ze thuis zijn. Hoe mensen wonen heeft implicaties op hun gezondheid, op hun leefomgeving, op hoe ze zich voelen. Een goede woning hebben, is dan ook absoluut noodzakelijk om een menswaardig leven te kunnen leiden.

Voor mensen die het financieel moeilijk hebben, is het vinden van een 'goede' woning niet altijd evident. Zij worden geconfronteerd met hoge huurprijzen, een tekort aan sociale woningen, ongezonde en energieverblindende woningen, ... Nochtans is menswaardig wonen een grondrecht voor iedereen. Sinds 1993 staat het recht om een menswaardig leven te leiden dan ook ingeschreven in de Belgische Grondwet (artikel 23). Dit grondwettelijk recht werd geconcretiseerd in de Vlaamse Wooncode, het basisdecreet van het Vlaams woonbeleid. Hierin staat:

*Artikel 3:
'Iedereen heeft recht op menswaardig wonen.
Daartoe moet de beschikking over
een aangepaste woning,
van goede kwaliteit,
in een behoorlijke woonomgeving,
tegen een betaalbare prijs
en met woonzekerheid worden bevorderd.'*

De gemeenten vervullen een belangrijke rol in de realisatie van dit woonrecht. Zo geeft de Vlaamse Wooncode aan de gemeenten een aantal instrumenten om de veiligheids-, gezondheids- en kwaliteitsnormen te bewaken. Ze hebben ook bevoegdheden wat betreft het informeren van de burgers en op het vlak van de betaalbaarheid van de woning. Bovendien hebben lokale besturen een coördinerende functie om de verschillende partijen op het gebied van wonen samen te brengen en ervoor te zorgen dat er een samenhangend beleid wordt gevoerd. Een belangrijk middel om deze afstemming te realiseren is het lokaal woonoverleg dat gemeenten kunnen organiseren. Naast sociale woonorganisaties en het OCMW kunnen ook andere actoren betrokken worden.

In deze brochure wordt telkens ingezoomd op het lokale woonbeleid en worden een aantal maatregelen gegeven die een gemeente zou kunnen nemen om een goed woonbeleid te ontwikkelen. Hierbij is er extra aandacht voor ouderen met een verhoogd armoederisico, omdat ook hier het lokale beleidsniveau gerichte acties kan ondernemen.

Met de gemeenteraadsverkiezingen van 2012 in het vooruitzicht, wil de Vlaamse Ouderenraad de lokale ouderenadviesraden stimuleren om zelf een memorandum te maken. Deze brochure biedt hen daarvoor een handleiding aan.

Betaalbaarheid van wonen

Wonen in Vlaanderen is duur. Mensen moeten een steeds groter deel van hun inkomen aan woonkosten besteden. Dat is niet alleen zo voor eigenaars, maar ook voor private en sociale huurders. Voor 15% van de 65-plus huishoudens is wonen niet betaalbaar.² Het zijn vooral de lagere inkomensgroepen die een kleine helft van hun budget aan woonkosten spenderen.

Eigenaars in moeilijkheden

Vlamingen zijn geboren met een baksteen in hun maag. Veel ouderen hebben dan ook hard gewerkt om een eigen huis te kunnen verwerven; driekwart van de ouderen is eigenaar van een woning. Hoewel het hebben van een eigen woning meer woonzekerheid geeft, is een eigen woning niet voor iedere oudere een zegen. Doordat ouderen vaker in een oudere woning wonen, is er namelijk meer kans dat deze van minder goede kwaliteit is. Maar liefst 45% van de ouderen die eigenaar zijn, woont in een woning die voor 1960 gebouwd is. Voor de huurders is dat maar 27%. Vooral eigenaars op hoge leeftijd bewonen de oudste woningen. Zo woont 28% van de 80-plussers in een woning die voor 1945 werd gebouwd.³

Omdat gepensioneerden een geringer inkomen hebben en sommigen geen financiële reserve hebben kunnen opbouwen, slagen ze er niet meer in hun woning te onderhouden of aan te passen aan hun behoeften. Onderzoek toont aan dat 11% van de ouderen de woning niet meer kan onderhouden omwille van financiële moeilijkheden.³ Veel oudere eigenaars wonen in slechte omstandigheden. Het probleem van de arme eigenaars mag dus zeker niet onderschat worden.

Wat kan het lokale bestuur doen?

- De gemeente kan de renovatie van woningen stimuleren door een (aanvullende) premie in te voeren.
- Wanneer woningen onbewoonbaar worden verklaard, moet er crisisopvang voorzien worden voor de inwoners van het pand. Er moet een degelijk en betaalbaar alternatief zijn voor hen.

Huurders extra kwetsbaar

Wie geen eigen woning heeft kunnen verwerven, blijft achter in de huursector. In Vlaanderen bedraagt de gemiddelde maandelijkse huurprijs, exclusief bijkomende kosten, 396 euro. Voor een sociale woning is dit gemiddeld 258 euro en voor een private huurwoning 431 euro.⁴ Bij 65-plussers bedraagt de gemiddelde huurprijs 374 euro per maand. Hoewel dit bedrag lager ligt dan bij andere leeftijdsgroepen, weegt deze huurlast zwaarder door op hun budget.⁵

² Heylen, K. & Winters, S. (2009), Betaalbaarheid van wonen in Vlaanderen: De budgetbenadering

³ Myncke, R. & Vandekerckhove, B. (2007). Toekomstige ruimtebehoefte voor ouderen in Vlaanderen

⁴ Heylen K., Le Roy M., Vanden Broucke S., Vandekerckhove B., Winters S. (2007), Wonen in Vlaanderen; de resultaten van de woonsurvey 2005 en de uitwendige Woningschouwing 2005

⁵ Winters, S. (2009) Wonen en zorg voor een nieuwe generatie ouderen. In: Welzijnsgids-Welzijnszorg, Bejaardenzorg, afl.73 (juni 2009), p. 61-80

Voor ouderen met een beperkt inkomen, kan de sociale woningmarkt een oplossing bieden voor hun woonprobleem. Hier worden immers betaalbare huurprijzen gegarandeerd. Maar aangezien er te weinig sociale woningen zijn, komen veel mensen op de wachtlijst voor een sociale huurwoning of een woning van sociale verhuurkantoren terecht. Uit de meest recente cijfers van de Vlaamse Maatschappij voor Sociaal Wonen blijkt dat er 95 953 mensen op de wachtlijst voor een sociale huurwoning staan, 19 384 van hen zijn 60-plussers.⁶

Door een onvoldoende aanbod in de sociale huisvesting zijn vele ouderen genoodzaakt om een woning te zoeken op de private huurmarkt. Tweederde van de oudere huurders huurt bij een particulier of bij een privévennootschap waardoor ze een groot deel van hun inkomen aan huur spenderen.⁷ Gemiddeld besteden ouderen 36% van het inkomen aan huur, terwijl dit 27,8% is voor alle private huurders. Bovendien besteedt zelfs meer dan de helft van de ouderen (56%) meer dan 30% van hun inkomen aan huur. In de sociale huursector is dit slechts (en toch nog) 14%.⁸ Voor ouderen met een beperkt inkomen kan de hoge huur voor betalingsproblemen zorgen en zelfs leiden tot armoede. De prijzen op de private huurmarkt staan immers niet in verhouding tot hun inkomen. Zo geeft 41,3% van de 65-plussers huurders aan dat wonen voor hen onbetaalbaar is, terwijl dit bij de totale bevolking 27,4% bedraagt.⁹ Vooral alleenstaande ouderen hebben het moeilijk. Omdat ouderen met beperkte financiële middelen het zich niet kunnen permitteren kieskeurig te zijn, hebben ze dus meer kans om in een slechte woning terecht te komen met alle gevolgen van dien. Ouderen met een laag inkomen die op de private markt moeten huren, zijn dus extra kwetsbaar. Deze groep loopt een verhoogd armoederisico.

Wat kan het lokale bestuur doen?

- Het lokale bestuur kan de aanwezigheid van voldoende betaalbare huurwoningen bevorderen.
- Lokale besturen kunnen zelf woningen op de particuliere huurmarkt huren om ze vervolgens onder te verhuren aan mensen met beperkte kansen op de huurmarkt. De hoofdverhuurder moet hier wel mee instemmen.
- Gemeenten kunnen een sociaal verhuurkantoor oprichten. De sociale verhuurkantoren (SVK's) kunnen het aanbod van betaalbare woningen op de private huurmarkt helpen verruimen.
- Lokale besturen kunnen een huurtoelage aanbieden aan private huurders onder een bepaalde inkomensgrens.
- Het OCMW kan ook toelagen geven die eenmalige extra woonkosten drukken (bv. een installatie- of een verhuispremie wanneer mensen naar een nieuwe woning verhuizen, tegemoetkomingen in de huurwaarborg of een tussenkomst in de energiekosten).
- Lokale besturen moeten zorgen voor voldoende aangepaste sociale huurwoningen.
- De gemeente kan via een lokaal toewijzingsreglement een beperkt aantal sociale huurwoningen vrijhouden voor kwetsbare ouderen (meer informatie in de omzendbrief van minister Van den Bossche die te vinden is op www.ouderenweek.be onder 'Campagne 2011 - Methodiek').

⁶ SHM's/VMSW, Statistisch bulletin kandidaat-huurders editie 2010

⁷ Myncke, R. & Vandekerckhove, B. (2007). Toekomstige ruimtebehoefte voor ouderen in Vlaanderen

⁸ Winters, S. (2009)

⁹ Heylen, K. & Winters, S. (2009), Betaalbaarheid van wonen in Vlaanderen: De budgetbenadering

Wonen met zorg

Wanneer ouderen niet langer in hun eigen woning kunnen blijven, kan een verhuis naar een serviceflat of een woonzorgcentrum een oplossing bieden. In Vlaanderen wonen zo'n 60 000 ouderen in een woonzorgcentrum.¹⁰ Voor een grote groep ouderen vormt de betaalbaarheid van deze voorzieningen een probleem. Uit het leefsituatieonderzoek van residentieel wonende ouderen blijkt dat 27% van de bewoners de maandelijkse factuur niet kan betalen. Ook serviceflats zijn niet voor alle ouderen betaalbaar.

Goed praktijkvoorbeeld

Het BILOBA Huis

Het BILOBA Huis is een project met drie pijlers. Het huis heeft een vijftiental aangepaste woningen waar alleenstaanden of samenwonende ouderen zelfstandig kunnen wonen. Er is een ontmoetingsplaats voor de bewoners van het gebouw en op het gelijkvloers is er een onthaalruimte die overdag openstaat voor de bewoners van de wijk.

Het BILOBA Huis is een voorbeeld van hoe de welzijnssector, de gezondheidssector en de sector van de sociale huisvesting samen initiatief nemen zodat wonen met zorg te midden van een kansarme buurt kan gerealiseerd worden voor ouderen van diverse origine. Dankzij de samenwerking met een Sociaal Verhuurkantoor worden betaalbare huurprijzen gegarandeerd.

Meer info: www.vzweva.be/Huis_BILOBA

¹⁰ Winters, S. (2009) Wonen en zorg voor een nieuwe generatie ouderen. In: Welzijnsgids-Welzijnszorg, Bejaardenzorg, afl.73 (juni 2009), p. 61-80

Dak- en thuislozen

Het ontbreken van een betaalbare woonst is het hoofdprobleem waarmee dak- en thuislozen worden geconfronteerd.¹¹ Zij vormen een klein deel van de mensen in armoede. In België zijn er ongeveer 17 000 daklozen.¹² Dit is slechts een schatting, aangezien er geen officiële telling bestaat. In Vlaanderen gebeurt er wel een registratie van de dak- en thuislozen die worden opgevangen in de autonome Centra voor Algemeen Welzijnswerk. Via dit registratiesysteem blijkt dat 18% van de thuislozen een 50-plusser is.¹³

Lokale besturen beschikken over verschillende instrumenten om dak- en thuislozen te ondersteunen. Meer informatie hierover vind je op www.vvsg.be onder het luik sociaal beleid/wonen.

¹¹ Boyser, De, Katrien; Linchet, S.; Dijck, van, Lize; Casman, M.T.; Dierckx, Danielle; Vranken, Jan (2009), Onderzoek naar de OCMW-hulpverlening aan dak- en thuislozen

¹² Onderzoek van het Europese Observatorium voor Thuisloosheid (FEANTSA) (2003)

¹³ www.armoedebestrijding.be/cijfers_daklozen.htm (cijfers 2009)

Kwaliteit van de woningen

Hoewel de kwaliteit van de woningen in België erop vooruit is gegaan, zijn er toch nog een groot aantal woningen van slechte kwaliteit in gebruik. Het zijn vaak mensen met de laagste inkomens die in zo'n woning terecht komen. Zo woont 35% van de 10% armste Vlamingen, dat zijn ongeveer 170 000 gezinnen, in een energieverblindende woning die niet voldoet aan de minimale kwaliteitseisen van de Vlaamse Wooncode.¹⁴

In vergelijking met de totale bevolking in Vlaanderen wonen ouderen meer in oudere woningen. Veel van deze woningen zijn van mindere kwaliteit, slecht geïsoleerd en er ontbreekt dikwijls basiscomfort. Cijfers tonen aan dat 50 000 woningen, bewoond door ouderen, een gebrek aan basiscomfort hebben: 24% heeft geen centrale verwarming, 8% heeft geen warm stromend water in de keuken en in de badkamer en 4% heeft geen toilet binnenshuis.¹⁵

Om het recht op een menswaardig leven te waarborgen, staat in de Vlaamse Wooncode het recht op een woning van goede kwaliteit ingeschreven. Wanneer een woning niet aan de minimumvereisten van de Vlaamse Wooncode voldoet, kan een woning na technisch onderzoek door de burgemeester ongeschikt of onbewoonbaar verklaard worden. Voor de bewoners is het belangrijk dat zij terecht kunnen in een doorgangswoning, zodat ze niet dakloos worden. Zo'n doorgangswoning is een woning die het OCMW tijdelijk ter beschikking stelt voor mensen die in een noodsituatie verkeren (bv. een onbewoonbaarverklaring, een uithuiszetting, een ramp zoals een brand). In Vlaanderen zijn er nog onvoldoende doorgangswoningen beschikbaar. Bovendien zijn veel doorgangswoningen niet aangepast aan ouderen met bepaalde problemen. Onderzoek van de Vereniging van Vlaamse Steden en Gemeenten toont aan dat van de 185 bevraagde OCMW's 140 OCMW's een doorgangswoning hebben en hiervan werden er 124 niet aangepast aan ouderen.

Aangepast wonen

Volgens de Vlaamse Wooncode moet een woning niet alleen van goede kwaliteit zijn, maar ook aangepast aan de bewoners. Heel wat ouderen kampen met ernstige woonproblemen doordat de woning niet langer aangepast is aan hun noden en behoeften. Velen hebben de middelen niet om grote aanpassingen te doen. Wanneer er toch een investering wordt gepland, blijft de prefinanciering het grootste probleem. De premies worden immers pas enige tijd na de investering terugbetaald. Een groot aantal ouderen maakt zelfs geen gebruik van de premies omdat ze geen toegang hebben tot de noodzakelijke informatie.

Wat kan het lokale bestuur doen?

- Door ouderen beter te informeren en te sensibiliseren, kan het lokale bestuur hen stimuleren om de kwaliteit van de woning te verbeteren.
- Op Vlaams niveau bestaat de verbeterings- en aanpassingspremie die speciaal bedoeld is om de woning te laten aanpassen aan de veranderende woonbehoeften van ouderen. Deze premie kan door de gemeenten bij ouderen bekend worden gemaakt.
- Lokale besturen kunnen ook een stedelijke aanpassingspremie invoeren speciaal voor ouderen met een beperkt inkomen.
- Het lokale bestuur moet zorgen voor voldoende aangepaste doorgangswoningen (crisisopvang).

¹⁴ Hubeau, B. en Marrin, G. (2011), Het recht op energie: een grondrecht waard

¹⁵ Woonsurvey 2005

Goede praktijkvoorbeelden

Regionale dienstencentra

Regionale dienstencentra begeleiden ouderen bij de aanpassing van hun woning. Deze kunnen ouderen niet alleen adviseren, maar ook ondersteunen bij de werkzaamheden en hen helpen met de praktische zaken.

Meer info vind je bij de ziekenfondsen.

Woningaanpassing door de Landelijke Thuiszorg

De dienst Woningaanpassing van de Landelijke Thuiszorg geeft advies over woningaanpassing en hulpmiddelen. Ze onderzoeken op welke premies je recht hebt en zoeken bovendien aannemers of een klusjesdienst om de werken uit te voeren. Ook helpen ze met de planning en de opvolging van de werkzaamheden. Na afloop maken ze het premiedossier op en dienen ze het in. Deze intensieve begeleiding leidt tot aangepaster en kwaliteitsvoller wonen.

Meer info: www.landelijkethuiszorg.be

De Zilveren Sleutel

Op www.dezilverensleutel.be kan je nagaan hoe je met kleine hulpmiddelen en aanpassingen het comfort in je woning kan verhogen. In het virtuele huis krijg je uitleg over kleine aanpassingen die geen ingrijpende verbouwingen vereisen.

Andere woonvormen

Het wonen op een camping, een woonwagenterrein of wonen op een kamer zijn vormen van wonen die niet tot het gewone woonsysteem behoren. Voor mensen in armoede bieden deze alternatieve woonvormen vaak de enige uitweg om een dak boven hun hoofd te hebben. Onder deze bewoners zijn er ook ouderen.

Het lokale beleidsniveau kan ook hier bepaalde maatregelen nemen. Meer informatie hierover vind je op www.vvsg.be onder het luik sociaal beleid/wonen.

Energiearmoede

Wat is energiearmoede?

Wanneer mensen met energiearmoede geconfronteerd worden, betekent dit dat ze te weinig financiële middelen hebben om hun energiefacturen te betalen en afgesloten dreigen te worden van elektriciteits- en/of gasvoorziening. Energiearmoede is niet alleen het gevolg van een laag inkomen, maar ook van een gebrekkige huisvesting en hoge energieprijzen.

Stijgende energiekosten

Niet alleen de koop- en huurprijzen van woningen zijn de laatste jaren sterk gestegen, maar ook de energieprijzen. In 2010 werden 9 170 gezinnen door hun commerciële leverancier afgesloten omdat ze hun elektriciteits- of gasfactuur niet konden betalen. Dat is een stijging met 10% ten opzichte van 2009.¹⁶ In het totaal zijn er meer dan 100 000 Vlaamse gezinnen die voor hun stroom en gas moeten aankloppen bij een netbeheerder.

Ook bij ouderen wegen de energiekosten zwaar door. Cijfers tonen aan dat in België de energieuitgaven bij 60-plussers 25% hoger liggen dan bij 30-45 jarigen.¹⁷ Zeker ouderen die in een minder kwaliteitsvolle woning wonen, worden geconfronteerd met een torenhoge energiefactuur omdat hun dak niet geïsoleerd is, hun woning niet over dubbele beglazing beschikt en ze vaak nog verwarmen met een oude stookketel waarbij het verbruik veel hoger ligt. Uit onderstaande tabel blijkt dat ouderen vaker in slechter geïsoleerde woningen wonen.

De woningen - objectieve kenmerken

	65-plussers	Vlaanderen
Geen isolerend glas	23,9%	16,4%
Geen dakisolatie	41,0%	30,1%
Geen muurisolatie	63,3%	48,9%
Geen vloerisolatie	82,1%	69,0%

Bron: Woonsurvey 2005

De woning energiezuiniger maken is de boodschap. Toch zijn oudere eigenaars minder geneigd om energiebesparende maatregelen te nemen. Enerzijds zien ouderen vaak op tegen het werk, anderzijds zijn grote energiebesparende investeringen voor heel wat ouderen te duur. Nochtans houden energiebesparende maatregelen de energiekosten in toom en doen ze de energiefactuur sterk dalen. Eigenaars-verhuurders nemen ook zelden zomaar het initiatief om de woning energiezuiniger te maken, want de energiefactuur moeten ze toch niet zelf betalen. Oudere huurders hebben op hun beurt de middelen niet om zelf grote investeringen te doen. Zij zijn daarom erg gebaat met kleine praktische maatregelen die de woonkwaliteit toch verbeteren, zoals bijvoorbeeld het bestrijden van tocht of het plaatsen van radiatorfolie.

Ondanks de goede intenties van de overheid, blijkt de overheidssteun voor investeringen in energiebesparing nauwelijks toegankelijk voor mensen in armoede. En net zij hebben die steun het hardst nodig. Ook hier speelt het Mattheüseffect: mensen die hoger opgeleid zijn en al een meer kwaliteitsvolle woning hebben, zijn het best geïnformeerd over maatregelen en doen ook meer energiebesparende investeringen. Mensen met een laag inkomen zijn het minst op de hoogte van deze maatregelen. Procedures om deze overheidssteun te ontvangen, vergen een aantal administratieve acties en inspanningen, wat voor sociaal zwakkeren niet altijd evident is. Daarenboven kunnen mensen die niet belastingplichtig zijn omdat ze een te laag inkomen hebben, niet genieten van alle voordelen die via de belastingaftrek worden toegekend.

¹⁶ www.freyavandenbossche.be

¹⁷ Rapport KBS, Armoede en Veroudering: Synthese van de conferentiewerkzaamheden van 27 april 2010

Ook prefinanciering is voor deze lage inkomensgroepen een belangrijke hinderpaal, want ze hebben het geld niet om te investeren in materialen en toestellen waarmee energie kan worden bespaard. Kortom, mensen in armoede kunnen onvoldoende genieten van de bestaande steunmaatregelen.

Wat kan het lokale bestuur doen?

- Het lokale bestuur heeft een belangrijke taak om ouderen te informeren over energiebesparende maatregelen.
- Gerichte sensibiliseringscampagnes zijn nodig om ouderen aan te zetten tot energiebesparingen.
- Het lokale bestuur kan zelf een aantal premies voor energiebesparende maatregelen geven.
- Het lokale beleid kan sociale projecten ondersteunen die ingrepen doen om de energiekosten te doen dalen.
- Het lokale beleid kan een sociaal fonds oprichten om de energiebesparende renovatie via een derdebetalersstelsel te regelen.
- Het lokale beleid kan eigenaars stimuleren om hun huurwoning energiebesparend te renoveren met behoud van huurder en huurprijs.
- Het lokale bestuur kan energienoeiers bij kwetsbare doelgroepen (ouderen in armoede) inzetten en ondersteunen.
- Het lokale beleidsniveau heeft een verantwoordelijkheid om de OCMW's te ondersteunen bij de uitvoering van hun LAC-opdracht.* Lokale besturen zouden de LAC beter kunnen benutten als detectieapparaat.

*Lokale Adviescommissie

In elke Vlaamse gemeente werd meer dan tien jaar geleden de Lokale Adviescommissie (LAC) in het leven geroepen. De LAC bestaat uit vertegenwoordigers van het OCMW en van de netbeheerder. Zij komen samen om bij betalingsmoeilijkheden afsluiting van elektriciteit, gas en water te voorkomen en een minimale levering van energie en afbetalingsmogelijkheden voor te stellen. Het is belangrijk dat de klant hier ook zelf zijn verhaal kan doen, zodat de LAC rekening kan houden met zijn situatie.

Goede praktijkvoorbeelden

Energiesnoeiërs

Energiesnoeiërs zijn kortgeschoolden en langdurig werkzoekenden die opgeleid worden om energiebesparende maatregelen uit te voeren. In meer dan 250 gemeenten in Vlaanderen worden ze ingezet om gratis energiescans en kleine energiebesparende maatregelen uit te voeren of om daken te isoleren bij kwetsbare doelgroepen, zoals ouderen in armoede. De energiesnoeiërs informeren niet alleen de mensen bij vragen over energie, maar verwijzen ook door naar bevoegde instanties.

Meer info: www.energiesnoeiërs.net

Energieproject gericht op ouderen

De ouderenvereniging 'Neos' organiseert in samenwerking met de Vlaamse Ouderenraad en het Vlaams Energieagentschap gratis infosessies 'Investeren in Energiebesparing' voor ouderen. In een infosessie komen ouderen te weten met welke investeringen ze het meeste energie kunnen besparen en worden ze stap voor stap wegwijs gemaakt in het ruime premiële landschap. Meer info: Sarah Uyttersprot, tel. 02 238 04 98 of sarah.uyttersprot@neosvzw.be

Folder 'Energiebesparen kan ook slimmer!'

Niet alle energiebesparende maatregelen hoeven veel geld te kosten. Je kan zelfs op een kosteloze manier heel wat energie besparen in je woning. Op www.vlaamse-ouderenraad.be vind je in de folder 'Energiebesparen kan ook slimmer' alvast enkele tips. Deze folder kan je ook aanvragen op het nummer 02 238 04 98.

Plattelandsarmoede

Een slechte woonkwaliteit is niet enkel een verhaal van de steden, maar ook van het platteland. Doordat de armoede op het platteland geografisch verspreid is, is ze minder zichtbaar, maar daarom niet minder aanwezig. Van al wie op het platteland in bestaansonzekerheid leeft, is zeventig procent een oudere persoon.¹⁸

Ouderen die op het platteland wonen, krijgen te maken met enkele specifieke problemen. Zo worden ze onder andere geconfronteerd met mobiliteitsarmoede. Mensen met beperkte financiële middelen zijn vaker aangewezen op het openbaar vervoer, en dat is juist op het platteland onvoldoende aanwezig. Op die manier ondervinden ze problemen om op een volwaardige manier deel te nemen aan het openbare leven. Ook zijn er op het platteland minder voorzieningen voorhanden, vooral voor ouderen vormt dit een probleem. Sommigen dreigen zelfs door hun financiële situatie of door hun leeftijd geïsoleerd te geraken.

Wat kan het lokale bestuur doen?

Lokale besturen kunnen initiatieven nemen om mee te werken aan het verstevigen van het sociale weefsel in de plattelandsdorpen. Door het betrekken van sleutelfiguren, vrijwilligers en verenigingen die actief zijn in het dorp, kan men de bestaande zorgbehoeften bij kwetsbaren groepen opsporen en aanpakken.

Goed praktijkvoorbeeld

Netwerk Dorpen

In 2005 is het OCMW Ieper in Zuid-Ieper gestart met het project 'Netwerk Dorpen'. Netwerk Dorpen wil kwetsbare inwoners uit de dorpen beter informeren, opsporen en leiden naar de bestaande hulp- en dienstverlening van het OCMW en andere organisaties, zodat ook zij in hun vertrouwde omgeving en woning kunnen blijven wonen.

Eind november 2007 werden 9 pilootprojecten voor 'zorg in een rurale omgeving' goedgekeurd (ZORO-projecten). Hierdoor kon Netwerk Dorpen worden uitgebreid naar de noordelijke deelgemeenten van Ieper. In 2010 werd de bestaande werking verbreed zodat mensen in armoede beter bereikt en ondersteund kunnen worden.

Meer info: www.netwerkdorpen.be
www.ipo-online.be (projecten - lopende projecten - ZORO)

¹⁸ www.weliswaar.be

Woonomgeving

Naast een goede kwaliteit van de woning zelf, speelt ook de kwaliteit van de leefomgeving in de buurt een belangrijke rol. Veel mensen in armoede, waaronder ook ouderen, wonen geconcentreerd in armere buurten. In deze buurten liggen veel kwalitatief slechte woningen, in de nabijheid van drukke invalswegen, zonder winkels, openbare diensten en openbaar vervoer op wandelafstand. Aangezien ouderen en zeker ouderen met een laag inkomen sterk aangewezen zijn op faciliteiten in de buurt, is de aanwezigheid van sociale voorzieningen, winkels, openbaar vervoer, recreatiemogelijkheden en groen, weginfrastructuur, enz. des te belangrijker voor hen.

Mensen die in een buurt wonen waar de armoede geconcentreerd is, krijgen vaak te kampen met vooroordelen en uitsluiting. Deze buurten hebben meestal een slechte naam en worden door anderen gemeden omdat ze vuil en onveilig lijken. Met als gevolg dat de bewoners van zo'n buurt minder sociale contacten hebben met mensen buiten de buurt. Zeker bij ouderen bestaat het risico dat ze geïsoleerd raken. Bovendien kan een verloederde openbare ruimte ertoe leiden dat ouderen zich niet meer thuis of veilig voelen in hun eigen wijk.

Wat kan het lokale bestuur doen?

- Gemeenten en OCMW's moeten signalen die wijzen op probleebuurtten aanpakken en de bewoners bij de oplossing betrekken.
- Om de samenhang in de buurt te versterken, kan het lokale bestuur buurtwerkingen opzetten. Belangrijk hierbij is dat de bewoners gestimuleerd worden om zich te engageren voor elkaar en de buurt.
- Bij de planning van woningen voor ouderen is het essentieel dat het lokale bestuur rekening houdt met de aanwezige of te verwachten omgevingsfactoren.
- Het lokale bestuur kan een sociaal restaurant openen in de buurt waar mensen terecht kunnen voor goedkope en gezonde maaltijden. Samen eten is tegelijkertijd een buffer tegen vereenzaming.
- Het lokale bestuur kan een wijkcentrum of een lokaal dienstencentrum openen van waaruit informatie, activiteiten en zorg kunnen worden aangeboden.
- Ook ouderenverenigingen spelen voor ouderen een belangrijke rol in de ontwikkeling van sociale netwerken en het aanbieden van ontspanningsgelegenheden. De gemeente kan de ouderenverenigingen hierin ondersteunen.

Goed praktijkvoorbeeld

Dallas, portret van een Lokerse sociale woonwijk

De Hoedhaarwijk in Lokeren, een complex van sociale woonblokken met de bijnaam Dallas, heeft een turbulente geschiedenis: een ellenlang bouwproces, bouwfysische gebreken en het samenleven verliep er soms erg moeizaam. Toen er sprake was van een mogelijke afbraak van de appartementen, namen enkele organisaties het initiatief om de bewoners van de Dallasblokken te interviewen. Door het optekenen van de menselijke verhalen over het samenleven in de sociale wijk wil dit erfgoedproject het stigmatiserende denken over sociale huisvesting doorbreken. Wat bijvoorbeeld velen niet zien is de samenhang en de solidariteit die er leeft tussen de bewoners, het zorg dragen voor elkaar. De getuigen kregen niet alleen een stem maar ook een gezicht. Bewoners, ex-bewoners en medewerkers werden thuis gefotografeerd door Freddy Meert. De combinatie van de fotogalerij en de verhalenbundel geven een totaalbeeld van het leven zoals het is...in een sociale woonwijk.

De tentoonstelling 'Dallas? Portret van een Lokerse sociale woonwijk' wordt gratis uitgeleend. Meer info bij Leen Heyvaert, Stedelijk Museum op nummer 09 345 44 58 via museum@lokeren.be. De verhalenbundel (€ 10) kan je aanvragen telefonisch 0477 58 22 84 of via jeaninebellens@skynet.be.

De weg kwijt in het informatielandschap

Ondanks het feit dat overheden veel inspanningen leveren om burgers te informeren via folders, brochures, campagnes, websites, enz. ondervinden mensen in armoede, en zeker kwetsbare ouderen, moeilijk toegang tot informatie. Doordat de informatie mensen in armoede vaak niet bereikt, hebben ze geen kennis van hun rechten en plichten. Enerzijds is er nood aan meer laagdrempelige informatiekanalen om hen op een begrijpbare wijze te informeren. De keuze van het communicatiekanaal speelt hierin een belangrijke rol. De laatste jaren wordt veel informatie verspreid via de digitale weg. Veel mensen in armoede kunnen van deze moderne ICT geen gebruik maken. Ook een groot aantal ouderen surft nog niet mee op de digitale golven. Daarom moeten overheden blijven investeren in niet-elektronische informatieverstrekking. Anderzijds blijken de aanvraagprocedures voor premies te ingewikkeld of kunnen bepaalde groepen er geen beroep op doen. Vaak weten ouderen (in armoede) ook niet bij welke diensten of organisaties zij terecht kunnen voor informatie of ter ondersteuning bij problemen.

Wat kan het lokale bestuur doen?

- Mensen in armoede hebben vaak onvoldoende kennis van de wetgevingen. Daarom is er nood aan een goed functionerende huisvestigingsdienst. Gemeenten kunnen ook een woonwinkel oprichten. Deze woonwinkel informeert huurders en eigenaars over hun rechten en plichten. Bovendien zorgt deze voor de nodige ondersteuning en begeleiding van kwetsbare mensen.
- Het is nodig om de bestaande diensten voor woonondersteuning (o.a. woonwinkels, huurdersorganisaties) beter bekend en toegankelijk te maken voor mensen in armoede.
- Een éénloketsfunctie is wenselijk om zoveel mogelijk groepen, ook de meest kwetsbare, te bereiken.
- OCMW's kunnen nog meer inspanningen doen om hun dienstverlening bekender te maken bij ouderen. Ouderen weten vaak niet wat het OCMW allemaal doet.
- OCMW's kunnen gericht acties ondernemen om ouderen in armoede te detecteren. Zo worden in sommige gemeenten verjaardagsbezoeken bij ouderen georganiseerd. Op die manier worden ouderen in nood gedetecteerd en op basis van deze vaststellingen kan het lokale bestuur gepaste maatregelen nemen.

Goed praktijkvoorbeeld

Wijkcentrum De Kring en Woonwijzer Meetjesland werken samen

In het Wijkcentrum De Kring komen mensen in armoede tweewekelijks samen in de werkgroep 'Wonen' om hun verhaal te vertellen, uitleg te krijgen en na te denken over oplossingen. De woonwijzer zorgt voor de inhoudelijke inbreng rond wonen.

De Woonwijzer Meetjesland verspreidt ook een nieuwsbrief naar ouderen met informatie over wonen. Deze wordt samen met enkele oudere vrijwilligers samengesteld. Er wordt ook telkens een activiteit aangekondigd die ouderen informeert over bepaalde woninggerelateerde onderwerpen.

Meer info: www.woonwijzermeejesland.be

Impact van wonen op andere levensdomeinen

Wonen in slechte omstandigheden veroorzaakt ook moeilijkheden op andere levensdomeinen.

Hoe we wonen, heeft impact op de gezondheid

Vochtproblemen, schimmels, onvoldoende lichtinval, geurhinder, soms zelfs ongedierte, ... het is voor mensen die in slechte woningen leven vaak een bittere realiteit. Door een gebrekkige isolatie kunnen ze trouwens hun woning moeilijk verwarmen. Extra stoken brengt vaak weinig op en zorgt ervoor dat de energiefactuur stijgt. Bovendien doen oude elektriciteitsinstallaties en slecht functionerende verwarmingssystemen het gevaar op brand en CO-vergiftiging toenemen. Deze slechte woonomstandigheden tasten de gezondheid van de bewoners aan en veroorzaken allerlei gezondheidsproblemen zoals astma ten gevolge van vocht of chronische loodvergiftiging. Ouderen met een beperkt inkomen die in dergelijke omstandigheden wonen en een zwakkere gezondheid hebben, zijn extra kwetsbaar. Als ze ziek worden, lopen de kosten voor medicatie en doktersbezoeken hoog op en dit weegt nog eens extra op het budget. Soms moeten ze deze noodgedwongen uitstellen, omdat het inkomen te beperkt is. Daardoor blijven gezondheidsproblemen vaak lang aanslepen.

Mensen die in ongezonde woningen wonen, worden niet alleen met fysieke maar ook met psychische problemen geconfronteerd. Door de financiële problemen bevinden mensen in armoede zich constant in stresssituaties. Stress omwille van de deurwaarder die mogelijk komt aankloppen, de huur die ze op het eind van de maand niet kunnen betalen, de elektriciteitsafsluiting die dreigt, de bijkomende zorgkosten,... het zijn slechts enkele kopzorgen waarmee mensen in armoede geconfronteerd worden.

Wonen in slechte en ongezonde woningen is dus nefast voor de gezondheid. Nochtans moeten alle woningen in Vlaanderen voldoen aan minimale kwaliteitsvereisten. Zo moet volgens de Vlaamse Wooncode elke woning beschikken over voldoende en veilige verwarmingsmogelijkheden, voldoende verlichting en verluchting, veilige elektriciteits- en stookolie- of gasinstallaties en elementaire sanitaire voorzieningen. Daarenboven moet de woning brandveilig, stabiel en toegankelijk zijn.

Wat kan het lokale bestuur doen?

Wanneer een ongezonde woning ervoor zorgt dat de bewoners en omwonenden ernstige veiligheids- of gezondheidsrisico's lopen, kan de burgemeester bepaalde maatregelen nemen. In het ergste geval kan hij de woning ongeschikt of onbewoonbaar verklaren. Wanneer dit het geval is, moeten de bewoners terecht kunnen in een andere woning. Er is dus ook nood aan voldoende opvangwoningen.

Hoe we wonen, heeft impact op het sociale leven

Niet alleen veroorzaakt een slechte huisvesting gezondheidsproblemen, maar ook op het sociale vlak wordt er vaak een hoge prijs betaald.

Wanneer ouderen een groot deel van hun inkomen moeten spenderen aan wonen, blijft er niet veel budget over om deel te nemen aan het sociale leven. Een uitstapje maken, deelnemen aan een sportactiviteit, op vakantie gaan, ... het zijn de eerste zaken waarop wordt bespaard. Toch is ontspanning voor mensen in armoede belangrijk, zeker omdat ze dagelijks zorgen hebben. Door andere mensen te ontmoeten, breidt bovendien hun sociaal netwerk uit. Dat is belangrijk, want met het ouder worden, wordt het sociaal netwerk voortdurend kleiner. Bij pensionering vallen de contacten met de collega's weg, familieleden en vrienden komen te overlijden, ... Zeker ouderen in armoede zijn extra kwetsbaar, want zij hebben al een kleiner sociaal netwerk.

Ook hoe mensen wonen heeft een impact op het sociale leven. Mensen in armoede schamen zich vaak voor hun 'slechte' woning. Een woning vertelt immers iets over jezelf. Door hun slechte woonsituatie durven ze niemand meer uitnodigen. Wie wil nu ontvangen worden in een te kleine ruimte, die onvoldoende verwarmd kan worden met tochtende ramen en deuren? Schaamte is ook de reden waarom hulpverleners vaak voor een gesloten deur staan. Daarom is het ook zo moeilijk om ouderen in armoede te detecteren. De armoede blijft immers verborgen omdat ze zich afsluiten van de buitenwereld. Zo brokkelt het sociale netwerk verder af. Wanneer een sociaal netwerk ontbreekt, worden risicosituaties moeilijker opgespoord. Bij ouderen die minder sociale contacten hebben, neemt de kans op eenzaamheid toe. Vooral alleenstaande vrouwen op hoge leeftijd zijn het meest kwetsbaar.

Wat kan het lokale bestuur doen?

- Het lokale niveau kan initiatieven nemen om sociale netwerken te versterken (bv. ontmoetingen bevorderen en steunen).
- Het lokale bestuur kan meer inzetten op het detecteren van ouderen in armoede.

Besluit

Het verbeteren van de preciaire woonsituatie kan een hefboom zijn voor mensen in armoede. Toch wil de Vlaamse Ouderenraad erop wijzen dat deze mensen vaak ook uitsluiting ondervinden op andere levensdomeinen. Armoede is een complex gegeven. Daarom moet er op lokaal niveau nog meer samenwerking en afstemming komen tussen de verschillende beleidsdomeinen (ouderenbeleid, huisvesting, mobiliteit, ...) en met iedereen die hierbij betrokken is. Als de Vlaamse overheid wil dat de lokale besturen hun rol als regisseur van het lokale woonbeleid goed uitvoeren, is het essentieel dat het Vlaams niveau hiervoor ook middelen voorziet.

Voor de maatregelen die het lokale beleidsniveau kan nemen, heeft de Vlaamse Ouderenraad zich gebaseerd op het document 'Duurzaam en betaalbaar wonen: Bouwstenen voor een nieuwe legislatuur', Brussel: VVSG, 2006.

Het lokale woonbeleid onder de loep

De gemeenten spelen een belangrijke rol als regisseur in het lokaal woonbeleid. Met de gemeenteraadsverkiezingen van 2012 in het vooruitzicht is dit voor de lokale ouderenadviesraden de uitgelezen kans om gemeenten aan te sporen een goed woonbeleid te ontwikkelen met daarbij extra aandacht voor kwetsbare ouderen. De Vlaamse Ouderenraad geeft via deze methodiek alvast enkele handvatten mee.

De methodiek bestaat uit:

- Een checklist
- Een verkenning met de premiezoeker en rechtenverkenner
- Een stellingendebat

Hoe goed scoort jouw gemeente/stad op het gebied van woonbeleid? Check het hier.

Gemeenten en steden vervullen een cruciale rol in het uitvoeren van een inclusief en integraal armoedebeleid. Ze kunnen de regierol opnemen om initiatieven te nemen ter bestrijding van de armoede op hun grondgebied en dat op verschillende beleidsdomeinen o.a. huisvesting.

Op het vlak van het lokaal woonbeleid heeft de gemeente een coördinerende rol. Om dit beleid te realiseren kan ze samenwerken met andere instanties (OCMW, Sociaal Huis, sociale huisvestingsmaatschappij, sociaal verhuurkantoor, welzijnsorganisaties). Het is de rol van de gemeente om alle initiatieven van verschillende groepen op elkaar af te stemmen.

Aan de hand van de checklist kan nagegaan worden wat er in jouw gemeente/stad aanwezig is met betrekking tot het woonbeleid. Wanneer dergelijke initiatieven ontbreken, kan dit een signaal zijn voor de lokale ouderenadviesraad om hieromtrent een advies te formuleren.

Bv. ouderen vinden niet gemakkelijk informatie over de Vlaamse aanpassings- en renovatiepremie => gemeenten hebben de taak om de burgers te informeren, dus zou het lokale bestuur extra inspanningen kunnen doen om ouderen beter te informeren en te begeleiden.

DOEL

Een memorandum maken naar aanleiding van de gemeenteraadverkiezingen van 14 oktober 2012 met de focus op wonen en armoede bij ouderen.

Wat is een memorandum?

Een memorandum bevat de belangrijkste aandachtspunten van een groep omtrent een bepaalde thematiek en zet een aantal prioritaire beleidsopties en maatregelen in de verf. Het is een uitnodiging voor de nieuwe beleidsploeg om hier aandacht voor te hebben en concrete initiatieven te nemen.

HOE GA JE TE WERK?

Stel een timing op

Een goede timing is belangrijk. De lokale ouderenadviesraad heeft een aantal maanden de tijd om beleidsaanbevelingen voor het lokale niveau te formuleren. Hou er wel rekening mee dat het memorandum best voor de verkiezingskoorts begint te stijgen bij de lokale politici terecht komt m.a.w. terwijl ze hun programma's opstellen.

Ga na...

Hoeveel vergaderingen heeft de lokale ouderenadviesraad gepland? Wanneer kan dit onderwerp op de agenda geplaatst worden? Eventueel kan er ook een extra vergadering georganiseerd worden. Voorzie voldoende tijd om het definitief memorandum te schrijven.

Om de problematiek te situeren kan een lid van de lokale ouderenadviesraad een toelichting geven aan de hand van de powerpoint over wonen die te vinden is op www.ouderenweek.be.

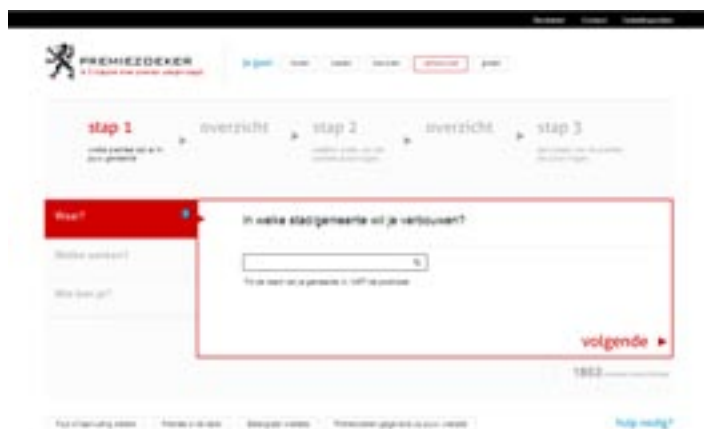
Je kan ook de huisvestingsambtenaar uitnodigen om een korte toelichting te geven over het lokale woonbeleid met de focus op de woonsituatie van ouderen in armoede.

! Om de vragen van de checklist in te vullen, is wel enige computerkennis nodig. Sommige gegevens zijn immers te zoeken op het internet.

Bespreek in de lokale ouderenadviesraad welke leden aan deze opdracht willen meewerken. Verdeel eventueel de vragen naargelang het aantal geïnteresseerde medewerkers.

Dit kan ook het uitgelezen moment zijn om iemand die niet zo vlot met de computer kan werken enkele tips te geven. Zo kan de opzoeking gebeuren in teams waarbij de ene wat hulp krijgt van de andere.

Bij elke vraag staat telkens waar je het antwoord kan vinden. Voor bepaalde vragen moet je de websites www.premiezoeker.be of www.rechtenverkner.be raadplegen. Verder in de brochure vind je hierover meer uitleg. Ook op de website www.ouderenweek.be bij 'Methodiek' vind je een stappenplan.

Zelf aan de slag

1. Checklist woonbeleid: ga na in uw gemeente/stad....

=> Omcirkel het antwoord dat voor jouw gemeente/stad van toepassing is.

- 1) Is er in jouw gemeente/stad een woonwinkel, woonwijzer, wooninformatiedienst, wooninfocentrum, woonhoek,...? Ja 😊 of nee ☹️

Hoe ga je te werk?

Op www.woonwinkel-woonwijzer.be vind je de lijst met de woonwinkels in Vlaanderen (klik links in het menu op adressen, daarna op woonwinkels in Vlaanderen, klik bovenaan jouw provincie aan en ga na of er in jouw gemeente/stad een woonwinkel is).

- 2) Is er in jouw gemeente/stad een lokale woonraad? Ja 😊 of nee ☹️

Hoe ga je te werk?

Dit kan je navragen bij de huisvestingsambtenaar of opzoeken op de website van je gemeente.

- 3) Zijn er in jouw gemeente/stad maatregelen voor ouderen die in armoede wonen? Ja 😊 of nee ☹️

Hoe ga je te werk?

Dit kan je navragen bij de huisvestingsambtenaar.

- 4) Voorziet jouw gemeente/stad een aanvullende premie voor het aanpassen van woongelegenheden voor ouderen (met een laag inkomen)? Ja 😊 of nee ☹️

Hoe ga je te werk?

Dit kan je nagegaan via www.premiezoeker.be. Meer info op p. 24.

- 5) Is het aantal 60-plussers kandidaat-huurders voor een sociale woning in jouw gemeente/stad gelijk aan 0? Ja 😊 of nee ☹️

Hoe ga je te werk?

Surf naar www.ouderenweek.be, klik in het menu op 'Campagne 2011' en dan op methodiek. Vervolgens open je het bestand 'Aantal kandidaat-huurders'. Vul het schema hieronder in en tel de verschillende leeftijdscategorieën op.

	60-70 jaar	70-80 jaar	80-90 jaar	90-100 jaar
Aantal kandidaat huurders				

Als je deze verschillende aantallen optelt, zie je hoeveel ouderen op de wachtlijst staan voor een sociale woning.

6) Kent jouw gemeente/stad een huursubsidie toe aan personen met een laag inkomen? Ja 😊 of nee 😞

Hoe ga je te werk?

Dit kan je nagegaan via www.rechtenverkenner.be. Meer info op p. 28 bij stap 1.

7) Zijn er voor personen met een laag inkomen, waaronder ouderen, in jouw gemeente/stad premies i.v.m. energie te verkrijgen? Ja 😊 of nee 😞

Hoe ga je te werk?

Dit kan je nagegaan via www.rechtenverkenner.be. Meer info op p. 28 bij stap 2.

8) Vinden kwetsbare ouderen in de gemeente/stad informatie over hoe ze energie kunnen besparen? Ja 😊 of nee 😞

Hoe ga je te werk?

In de lokale ouderenadviesraden kan je nagaan of de leden weten waar ze deze informatie kunnen vinden. Stel jezelf de vraag of mensen in armoede ook de weg vinden naar deze informatie.

9) Worden er door jouw gemeente/stad energiesnoeiërs* ingezet bij kwetsbare doelgroepen waaronder ouderen? Ja 😊 of nee 😞

Hoe ga je te werk?

Je kan dit nagaan via www.rechtenverkenner.be. Meer info op p. 28 bij stap 2.

10) Is er in jouw gemeente/stad een sociaal restaurant, een lokaal dienstencentrum of een wijkcentrum? Ja 😊 of nee 😞

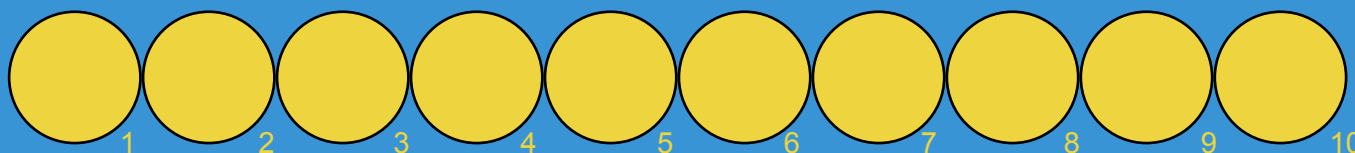
Hoe ga je te werk?

Dit kan je navragen in het Sociaal Huis of bij het OCMW.

* zie p. 10 bij het hoofdstuk 'Energiearmoede'

Resultaat

Hoeveel smileys 😊 behaalt jouw gemeente op 10? Noteer hier het aantal smileys.

Is het resultaat van de checklist minder dan vijf 😊, dan is er nog werk aan de winkel. Als lokale ouderenadviesraad kan je enkele beleidsopties neerschrijven in een memorandum. Inspiratie hiervoor vind je in de Ouderenweekbrochure. In deze brochure bevindt zich een harde kaft en smiley-stickertjes (😊 of 😞). De kaft kan je gebruiken als cover voor het memorandum, daarop kleef je de stickertjes. De resultaten van de checklist kan je als bijlage toevoegen aan het memorandum (maak best een kopie van de volledige vragenlijst).

2. Wie een premie zoekt, die vindt?

Wanneer je woning van slechte kwaliteit is, kan je als eigenaar/huurder enkele aanpassingen doen. Deze investeringen kosten natuurlijk geld. Verschillende overheden voorzien premies voor mensen die hun woning willen aanpassen. Weet de lokale ouderenadviesraad welke premies de gemeente allemaal heeft met betrekking tot wonen?

Via de overheidssite www.premiezoeker.be kan iedereen nagaan op welke premies, subsidies of andere steunmaatregelen men recht heeft bij het kopen, huren, bouwen of verbouwen van een woning. Hier vind je alle premies die op Vlaams, federaal, provinciaal en gemeentelijk niveau bestaan voor woningen.

Je kan de premies per gemeente opzoeken of een volledig overzicht raadplegen van de premies en steunmaatregelen die beschikbaar zijn.

De site www.premiezoeker.be loodst je naar de te verkrijgen premies. Probeer met de lokale ouderenadviesraad na te gaan welke premies er in jouw gemeente/stad zijn met betrekking tot het domein wonen.

Je kan vragen aan elk lid van de ouderenadviesraad om deze oefening individueel te doen. Mensen die niet over een computer beschikken, kunnen samenwerken in groep.

Via deze oefening vind je enkele antwoorden van de checklist. Het gaat hier om een fictieve oefening als kennismaking en om zo de nodige informatie te verzamelen. Na deze oefening is het de bedoeling om aan de hand van enkele vragen te discussiëren om zo tot beleidsaanbevelingen te komen. Deze kan je opnemen in het memorandum.

START: Surf naar www.premiezoeker.be.

Stap 1: Welke premies zijn er in jouw gemeente?

1. Waar

Typ de naam van jouw gemeente, niet de postcode. Klik daarna op volgende.

2. Werken

Je krijgt nu een aantal mogelijkheden van werken die je kunt uitvoeren.

Vink volgende mogelijkheden aan zoals in het voorbeeld hiernaast:

Welke werken wil je uitvoeren?

Vink alle werken aan die je uitvoert (ook die openklappen/erbij komen)

- toegankelijker maken** van de woning/gebouw voor ouderen of personen met een handicap
- levensloopbestendig maken** van de woning (zodat je er je hele leven in kan blijven wonen)
- energie en/of water besparen**
  - elektriciteit besparen en opwekken
  - aardgaswasdroger
  - buitenzonnewering
  - domoticsysteem
  - droogkast met warmtepomp
  - fotovoltaïsche zonnepanelen
  - frequentiecirculatiepomp
  - spaarlampen
  - toestellen met A-label
  - windmolen
  - water besparen**
    - hemelwaterput
    - aansluiten van een pomp op de hemelwaterput
    - hemelwaterton
    - put voor grondwaterwinning
    - spaardoucheknop
  - isoleren**
    - buisisolatie
    - dakisolatie
    - energiezuinige woning/passiefhuis / nul energiewoning
    - hoogrendementsglas
    - groendak
    - kelderisolatie
    - muurisolatie
    - radiatorfolie
    - vloerisolatie
  - besparen op verwarming**
    - hoogrendementscondensatieketel
    - energieproductie door de aanwending van biomassa
    - energie-audit
    - energieproductie door aanwenden van afval afgeleide brandstoffen
    - kamerthermostaat**
      - klokthermostaat
      - laagtemperatuurketel
      - microwarmtekrachtkoppeling
      - stookketel op hout/pelletkachel
      - thermostatische kranen
      - warmtepomp
      - combiwarmtepomp
      - warmtepompboiler
      - gaswarmtepomp/gasabsorptiepomp
      - vervanging van een verwarmingstoestel
      - ventilatiesysteem met warmterecuperatie
      - zonneboiler
  - uitbreiden** zodat de woning groot genoeg is voor de inwoners
  - plaatsen, verbeteren of vervangen van...** tijdens bouw of renovatiewerken

- binnenschrijnwerk
- buitenschrijnwerk
- hoogrendementsglas
- dak
- dak(bedekking)
- groendak
- elektriciteit
- gevel
- riolering en waterafvoer
- ruwbouw
- sanitair
  - aansluiting van de woning op het drinkwaternet
- eerste bad
- eerste douche
- eerste toilet met spoeling
- verwarming
  - bouwen, herstellen of aanpassen van een rookafvoerkanaal
  - controle en/of onderhoud van rookkanaal, schoorsteen, boiler, geiser en/of verwarmingstoestel
  - installatie van centrale verwarming
  - installatie van een waterverwarmingstoestel
    - zonneboiler
    - warmtepompboiler
    - combiwarmtepomp
  - installatie van een verwarmingstoestel
    - hoogrendementscondensatieketel
    - zonneboiler
    - combiwarmtepomp
    - warmtepomp
  - stookolietank opvullen of verwijderen
  - aansluiten op het aardgasnet
- vochtbestrijdingswerken
  - verbouwen tot lage energiewoning / passiefhuis / nul energiewoning
  - gastenkamers
  - hekwerk
  - aansluiten op het tv- en radiodistributienet
  - inrichten van een handelszaak
- veiliger maken** van woning/gebouw
  - brandbeveiliging
  - inbraakbeveiliging
  - CO-preventie
    - bouwen, herstellen of aanpassen van een rookafvoerkanaal
  - CO-detectoren plaatsen
  - controle en/of onderhoud van rookkanaal, schoorsteen, boiler, geiser en/of verwarmingstoestel
  - installatie van centrale verwarming
  - installatie van een waterverwarmingstoestel
  - installatie van een verwarmingstoestel
- creëren van een woning** boven een handelszaak
- samenvoegen** van 2 aanpalende woningen
- omvormen van een meergezinswoning** naar een ééngezinswoning

Wat is de totale investering van deze werken? 10000

euro.

Wat is de totale investering van deze werken?

Vul hier 10000 in.

Het gaat hier om een fictieve oefening. We noteren een hoog bedrag nl. 10 000 euro omdat je dan voor meer premies in aanmerking komt. Merk op dat de overheidssteun voor bepaalde investeringen mensen in armoede moeilijk bereiken. Met 100 euro kom je nergens in premieland.

Onderaan het scherm zie je het aantal premies. Klik op volgende.

3. Wie ben je?

Bij deze stap zie je onmiddellijk dat het aantal premies onderaan gewijzigd is.

Klik hier eigenaar-bewoner aan (Je kan deze oefening ook doen als eigenaar-verhuurder en als huurder).

Druk op volgende.

Bekijk het aantal premies onderaan. Is er iets gewijzigd?

Nu heb je een **overzicht van relevante premies** voor de werken die je wil uitvoeren. Zowel premies op Vlaams, federaal, provinciaal, gemeentelijk niveau zijn zichtbaar, alsook premies van de netwerkbeheerder.

Voor deze oefening kijken we enkel naar de premies op gemeentelijk niveau (waar effectief de naam van de gemeente bijstaat). Hoeveel premies zijn er op gemeentelijk niveau?

Je kan als je wil je e-mailadres invullen en dan krijg je het overzicht van premies via de e-mail.

De oefening houdt hier op. Je hoeft de volgende stappen niet meer te doorlopen.

Checklist invullen

Aan de hand van bovenstaande resultaten kan je vraag 4 van de checklist beantwoorden.

Vraag 4:

Voorziet jouw gemeente/stad een aanvullende premie voor het aanpassen van woongelegenheden voor ouderen (met een laag inkomen)?

Bespreking in de lokale ouderenadviesraad

! Vraag iemand om verslag te nemen. Noteer zeker de suggesties voor het lokale beleidsniveau.

Vond de lokale ouderenadviesraad dit een 'eenvoudige' oefening?

Denkt de lokale ouderenadviesraad dat ouderen in armoede toegang hebben tot deze online-informatie?

Denkt de lokale ouderenadviesraad dat ouderen in armoede de nodige investeringen kunnen doen aan hun woning, zodat zij op deze premies kunnen beroep doen?

Wat zijn jullie conclusies?

Wat zou de gemeente/OCMW kunnen doen?

Hulplijn: bekijk de conclusies op p. 29.

3. Een goed geïnformeerd mens, is er twee waard!

Verken je rechten met de rechtenverkenner

Iedereen wordt verondersteld zijn rechten en plichten te kennen. Dat is niet altijd zo evident. Veel mensen in armoede, waaronder ouderen, kennen hun rechten niet. Voor hen is het moeilijk om de juiste informatie te vinden.

De Vlaamse overheid heeft een website ontwikkeld waar je als burger kan nagaan wat je sociale rechten zijn.

Via de site www.rechtenverkenner.be krijg je een online-overzicht van sociale rechten:

- premies en andere voordelen op het vlak van onderwijs, arbeid, wonen, welzijn, energie, ...
- voor kwetsbare groepen: ouderen, chronisch zieken, personen met een handicap, werkzoekenden, ...
- door verschillende overheden: federale, Vlaamse, provinciale en lokale overheid

Via deze oefening kan je vraag 6, 7 en 9 van de checklist invullen.

START: Surf naar www.rechtenverkenner.be.

1. Ga na welke sociale rechten er zijn met betrekking tot het woonthema.

- ⇒ Klik op het icoontje 'wonen'.
- ⇒ Ga bij postcode op het rechterpijltje staan en zoek de postcode van jouw gemeente.
- ⇒ Druk op OK.
- ⇒ Ga voor de categorieën ouderen en personen met een laag inkomen na wat er allemaal is. Wat is er op gemeentelijk niveau? [Rechten op gemeentelijk niveau](#)
- ⇒ Vraag het Pdf-overzicht op en sla het op.

Checklist invullen

Aan de hand van bovenstaande resultaten kan je vraag 6 van de checklist beantwoorden.

Vraag 6: Kent jouw gemeente/stad een huursubsidie toe aan personen met een laag inkomen?

2. Ga dit ook na voor het thema 'energie'.

- ⇒ Ga naar 'home' en druk op het icoontje 'energie'.
- ⇒ Ga voor de categorieën ouderen en personen met een laag inkomen na wat er allemaal is. Wat is er op gemeentelijk niveau? [Rechten op gemeentelijk niveau](#)
- ⇒ Vraag het Pdf-overzicht op en sla het op.

Aan de hand van vorige resultaten kan je vraag 7 en 9 van de checklist beantwoorden.

Vraag 7: Zijn er voor personen met een laag inkomen, waaronder ouderen, in jouw gemeente/stad premies i.v.m. energie te verkrijgen?

Vraag 9: Worden er door jouw gemeente/stad energiesnoeiërs ingezet bij kwetsbare doelgroepen waaronder ouderen? (recht op gratis energiescan)

Een voorbeeld vind je op www.ouderenweek.be onder 'Campagne 2011 - Methodiek'.

Bespreking in de lokale ouderenadviesraad

! Vraag iemand om verslag te nemen. Noteer zeker de suggesties voor het lokale beleidsniveau.

 Vond de lokale ouderenadviesraad dit een 'eenvoudige' oefening?

 Denkt de lokale ouderenadviesraad dat ouderen in armoede toegang hebben tot deze online-informatie?

 Wat zijn jullie conclusies?

 Wat zou de gemeente/OCMW kunnen doen?

Hulplijn: bekijk de conclusies hieronder.

Meer suggesties vind je in deze Ouderenweekbrochure.

- De lokale overheid kan extra inspanningen doen om ouderen in armoede te detecteren.
- De lokale overheid kan premies toekennen aan ouderen met een laag inkomen.
- De lokale overheid kan meer inspanningen doen om ouderen in armoede te informeren.

Enkele suggesties:

Wat zou de gemeente/OCMW kunnen doen?

- Ouderen in armoede hebben vaak het geld niet om aanpassingen aan hun woning te doen.
- zelf de stap naar een huisvestingsdienst te zetten, is de drempel vaak te hoog.
- Ouderen in armoede hebben vaak geen toegang tot internet. Ze kunnen deze informatie dus niet opzoeken, weten zelfs niet waar ze deze info moeten opzoeken en waar ze recht op hebben.
- Op verschillende overheidsniveaus kan je premies verkrijgen. Het is niet altijd eenvoudig om uit de
- Ouderen in armoede hebben vaak geen toegang tot internet. Ze kunnen deze informatie dus niet opzoeken, weten zelfs niet waar ze deze info moeten opzoeken en waar ze recht op hebben.
- zelf de stap naar een huisvestingsdienst te zetten, is de drempel vaak te hoog.
- Ouderen in armoede hebben vaak het geld niet om aanpassingen aan hun woning te doen.

HULPLIJN
Conclusies

Van stelling naar beleidsaanbeveling

Hieronder vind je enkele stellingen voor het debat rond wonen. Het is de bedoeling om na deze discussie enkele beleidsaanbevelingen te formuleren.

Elk thema bevat drie stellingen. Alle stellingen bespreken, vergt veel tijd. Daarom kan je kiezen uit verschillende mogelijkheden:

- Je verdeelt de leden van de lokale ouderenadviesraad in vier groepen. Iedere groep discussieert over één thema.
- Je behandelt iedere vergadering één thema. Zo heb je na vier vergaderingen het stellingendebat afgehandeld.
- Je plant een extra debatnamiddag waarop de lokale ouderenadviesraad alle 60-plussers uitnodigt om mee te discussiëren.

Dit vraagt extra voorbereiding (tijdig de datum communiceren - mensen uitnodigen - locatie voorzien - enz.).

Start

Duid per thema een verslaggever aan. Probeer na iedere discussie een beleidsaanbeveling te noteren. Het memorandum kan je onderbouwen met enkele cijfersgegevens rond wonen en ouderen, alsook de informatie die je vindt in de Ouderenweekbrochure 2010-2011 en uiteraard met de gegevens die je kan opzoeken met de checklist.

Samen sta je sterker

Is er in jouw gemeente een vereniging actief waar armen het woord nemen of een Welzijnsschakel (zie nuttige adressen achteraan de brochure). Neem met hen contact op en vraag wat hun ervaringen zijn m.b.t. armoede bij ouderen. Het is interessant om een ervaringsdeskundige uit te nodigen, die de problematiek komt toelichten, alvorens te starten met het stellingendebat. Je kan hen ook uitnodigen om deel te nemen aan het debat.

De gedragenheid van een memorandum is belangrijk. Het is dus zeker goed dat het ontwerp van memorandum ook door de lokale ouderenorganisaties wordt besproken, zodat een grote groep ouderen achter dit memorandum staat.

Stellingen

Thema's

Wonen algemeen

- ◆ In de gemeente zijn er voldoende sociale woningen.
- ◆ In de gemeente zijn er genoeg betaalbare woningen voor ouderen.
- ◆ Een eigen huis is een garantie om niet in armoede terecht te komen.

Kwaliteit woning

- ◆ Alle oudere eigenaars slagen erin hun woning in een behoorlijke staat te behouden.
- ◆ Indien een aanpassing van de woning aan hun behoeften onmogelijk is voor ouderen in armoede, moet de lokale overheid initiatieven nemen.
- ◆ Er is een verband tussen de kwaliteit van de woning en de gezondheid van ouderen.

Energie

- ◆ Ouderen zijn goed op de hoogte van energiebesparende maatregelen.
- ◆ Ouderen die hun elektriciteitsrekening niet kunnen betalen, moeten worden afgesloten van het elektriciteitsnet. Iedereen gelijk voor de wet.
- ◆ Ouderen in armoede maken geen gebruik van premies omdat je ze moet voorfinancieren.

Informatie

- ◆ Ouderen weten niet waar ze met vragen en klachten omtrent wonen terecht kunnen. Er is nood aan één informatieloket.
- ◆ De informatie over premies is duidelijk voor ouderen.
- ◆ De gemeente/OCMW doet genoeg inspanningen om ouderen in armoede op te sporen.

Het memorandum is klaar: wat nu?

In de Ouderenweekbrochure bevindt zich een harde kaft. Deze kan je gebruiken als cover voor het memorandum. Om de kaft wat te personaliseren, kan er een foto van de stad/gemeente opgekleefd worden. Vergeet ook niet onderaan de pagina de smileys (😊 of 😞) te kleven (een strook met stickertjes is bij de Ouderenweekbrochure gevoegd).

Bekendmaken memorandum

- 📧 Bezorg het memorandum aan alle lokale politieke partijen.
- 📧 Contacteer een journalist en bezorg hem een perstekst met de belangrijkste punten uit het memorandum.
- 📧 Maak een artikel over het memorandum voor het gemeentelijk informatieblad.

Bezorg het memorandum aan de Vlaamse Ouderenraad. Elke digitale versie die we ontvangen plaatsen we online op www.ouderenweek.be. De hele wereld mag zien dat jouw lokale ouderenadviesraad het opneemt voor ouderen in een armoedige woonsituatie. Het memorandum kan je sturen naar kathy.louagie@vlaamse-ouderenraad.be.

Maak je eigen activiteit rond armoede bekend!

Organiseer je een studiedag, een debatnamiddag, een voordrachtavond, een vorming, een tentoonstelling, enz. rond het thema armoede? Grijp je kans en maak dit op www.ouderenweek.be bekend voor heel Vlaanderen.

Hoe ga je te werk?

Stap 1: Surf naar www.ouderenweek.be en klik in het menu op 'Activiteiten'.

Stap 2: In de rechterbovenhoek vind je 'Voeg hier jouw activiteit toe'. Klik hierop.

Stap 3: Er verschijnt een LOGIN-kader waar je volgende gegevens moet invullen:

LOGIN: ouderenweek

PASWOORD: armoede

Druk op 'Inloggen'.

Stap 4: Je bent nu op de pagina waar je je gegevens kan invullen.

Tip! Controleer zorgvuldig of alles correct is ingevuld.

Klik op 'Voltooien' om de activiteit online te plaatsen.

De Vlaamse Ouderenraad controleert regelmatig de site. Activiteiten die niet kaderen in het thema armoede zullen van de website verwijderd worden.

Indien je problemen ondervindt, kan je terecht op info@vlaamse-ouderenraad.be of 02 209 34 55.

Nuttige adressen

- **Brusselse Bond voor het Recht op Wonen**
Henegouwenkaai 29
1080 Molenbeek
tel.: 02 502 84 63
info@rbdh.be
www.rbdh-bbrow.be
- **Vlaams Netwerk Armoede**
Vooruitgangstraat 323 bus 6
1030 Brussel
tel.: 02 204 06 50
info@vlaams-netwerk-armoede.be
www.vlaams-netwerk-armoede.be
- **Komosie vzw
(koepel energiesnoeiersbedrijven)**
Uitbreidingstraat 470
2600 Berchem
tel.: 03 281 03 30
info@komosie.be
www.energiesnoeiers.net
- **Vlaams Overleg Bewonersbelangen vzw**
Diksmuidelaan 50
2600 Berchem
tel.: 03 366 30 15
vob@vob-vzw.be
www.vob-vzw.be
- **Samenlevingsopbouw Vlaanderen vzw**
Vooruitgangstraat 323 bus 2
1030 Brussel
tel.: 02 201 05 65
info.vlaanderen@samenlevingsopbouw.be
www.samenlevingsopbouw.be
- **Vlaams Woningfonds**
de Meeûssquare 26-27
1000 Brussel
tel.: 02 548 91 11
info@vlaamswoningfonds.be
www.vlaamswoningfonds.be
- **Vereniging Vlaamse Steden en Gemeenten
(VVSG)**
Paviljoenstraat 9
1030 Brussel
tel.: 02 211 55 00
info@vvsg.be
www.vvsg.be
- **Vlaamse Regulator van de Elektriciteits-
en gasmarkt (VREG)**
Graaf de Ferrarisgebouw
Koning Albert II-laan 20 bus 19
1000 Brussel
- **Vlaamse Maatschappij voor Sociaal Wonen
(VMSW)**
Koloniënstraat 40
1000 Brussel
tel.: 02 505 45 45
info@vmsw.be
www.vmsw.be
- **Welzijnsschakels vzw**
Huidevettersstraat 165
1000 Brussel
tel.: 02 502 55 75
info@welzijnsschakels.be
www.welzijnsschakels.be

Leden van de Vlaamse Ouderenraad

- **ABVV-Senioren**
Hoogstraat 42, 1000 Brussel
tel.: 02 289 01 30
senioren@vlaams.abvv.be
www.abvv-senioren.be
- **ACLVB-Senioren**
Poincarélaan 72-74, 1070 Brussel
tel.: 02 558 51 60
senioren@aclvb.be
www.aclvb.be/senioren
- **CD&V-Senioren**
Wetstraat 89, 1040 Brussel
tel.: 02 238 38 13
senioren@cdenv.be
www.senioren.cdenv.be
- **De Grije Panters**
Klinkstraat 1 bus 4, 2300 Turnhout
tel.: 0495 32 45 60
w-van-dingenen@scarlet.be
- **DOTzorg (voorheen VDOR)**
Bruisbeke 36, 9520 Sint-Lievens-Houtem
tel.: 053 60 30 20
ann.herpels@ocmw.waregem.be
www.dotzorg.be
- **Enter vzw**
Belgiëplein 1, 3510 Kermt
tel.: 011 87 41 38
mieke.broeders@entervzw.be
www.entervzw.be
- **FedOS,
Federatie van Onafhankelijke Senioren**
Warmoesstraat 13, 1210 Brussel
tel.: 02 218 27 19
info@fedos.be
www.fedos.be
- **Fevlado-Senioren**
Stropkaai 38, 9000 Gent
tel.: 09 224 46 76
boudewyn.de.roose@telenet.be
- **GOSA, Grootouders- en Seniorenactie
Gezinsbond**
Troonstraat 125, 1050 Brussel
tel.: 02 507 89 45
gosa@gezinsbond.be
www.gezinsbond.be
- **GROEN!PLUS**
Sergeant De Bruynestraat 78-82,
1070 Anderlecht
tel.: 02 219 19 19
groenplus.secretariaat@groen-plus.be
www.groen-plus.be
- **IMPACT vzw**
Maastrichtersteenweg 254, 3500 Hasselt
tel.: 0478 29 84 25
impactvzw@telenet.be
- **LBV,
Liberale Beweging voor Volksontwikkeling**
Livornostraat 25, 1050 Brussel
tel.: 02 538 59 05
lbv@lbvzw.be
www.lbvzw.be
- **Minderhedenforum**
Vooruitgangsstraat 323/4
1030 Brussel
tel.: 02 245 88 30
sanghmitra@minderhedenforum.be
www.minderhedenforum.be
- **NEOS,
Netwerk van Ondernemende Senioren**
Tweekerkenstraat 29, 1000 Brussel
tel.: 02 238 04 91
info@neosvzw.be
www.neosvzw.be
- **OKRA, trefpunt 55+**
Haachtsesteenweg 579, 1031 Brussel
tel.: 02 246 44 41
secretariaat@okra.be
www.okra.be

- **OKRASPORT, trefpunt 55+**
Haachtsesteenweg 579, 1031 Brussel
tel.: 02 246 44 36
ingrid.peeters@okrasport.be
www.okrasport.be
- **Seniorencentrum (Brussel)**
Leopoldstraat 25, 1000 Brussel
tel.: 02 210 04 60
info@seniorencentrum-brussel.be
www.seniorencentrum-brussel.be
- **Seniorenraad Landelijke Beweging**
Diestsevest 40, 3000 Leuven
tel.: 016 28 60 30
koen_van_den_broeck@boerenbond.be
www.landelijkegilden.be
lvermeire@kvlv.be
www.kvlv.be
- **Seniornet Vlaanderen vzw**
Koningsstraat 136, 1000 Brussel
tel.: 015 73 04 54
voorzitter@seniornetvlaanderen.be
www.seniornetvlaanderen.be
- **S-PLUS**
Sint-Jansstraat 32, 1000 Brussel
tel.: 02 515 02 56
info@s-plusvzw.be
www.s-plusvzw.be
- **S-Sport**
Sint-Jansstraat 32, 1000 Brussel
tel.: 02 515 02 41
s-sport@socmut.be
www.s-sport.be
- **Sportievak vzw**
Groeningelaan 40, 8500 Kortrijk
tel.: 056 31 10 01
e-mail: info@sportievak.be
www.sportievak.be
- **Stichting Lodewijk De Raet**
Kon. Maria Hendrikaplein 64a, 9000 Gent
tel.: 09 382 75 70
info@de-raet.be
www.de-raet.be
- **Vlaams Meldpunt Ouderenmisbehandeling**
Grotenbergstraat 24, 9620 Zottegem
tel.: 09 360 33 66
meldpuntomb@skynet.be
www.meldpuntouderenmisbehandeling.be
- **VVDC,**
Vereniging van Vlaamse Dienstencentra
Langemeersstraat 6, 8500 Kortrijk
tel.: 056 24 42 00
zonnewijzer@ocmw.kortrijk.be
www.dienstencentra.org
- **VVP,**
Vereniging van Vlaamse Provincies
Boudewijnlaan 20-21, 1000 Brussel
tel.: 03 240 61 46
marij.verstraeten@welzijn.provant.be
www.vlaamseprovincies.be
- **VVSG,**
Vereniging Vlaamse Steden en Gemeenten
Paviljoenstraat 9, 1030 Brussel
tel.: 02 211 55 00
joris.peeraer@vvsg.be
www.vvsg.be
- **Vlaamse Actieve Senioren (voordien VVVG)**
Carnotstraat 47 bus 1, 2060 Antwerpen
tel.: 03 233 50 72
info@vvvg.be
www.vvvg.be
- **WOAS,**
West-Vlaams Overleg Adviesraden van Senioren
Koning Leopold III-laan 41, 8200 Sint-Andries
tel.: 050 40 33 13
ingrid.vyvey@west-vlaanderen.be

'GOED WONEN van LEVENSbeLANG!' is een campagne van de Vlaamse Ouderenraad. Samen met de ouderenorganisaties wil de Vlaamse Ouderenraad dat beleidsverantwoordelijken aandacht hebben voor armoede bij ouderen en de nodige maatregelen nemen, zodat deze groep niet in de kou blijft staan.

Meer informatie over de campagne: www.ouderenweek.be

Verantwoordelijke uitgever:

Mie Moerenhout

Redactie:

Kathy Louagie

Foto's:

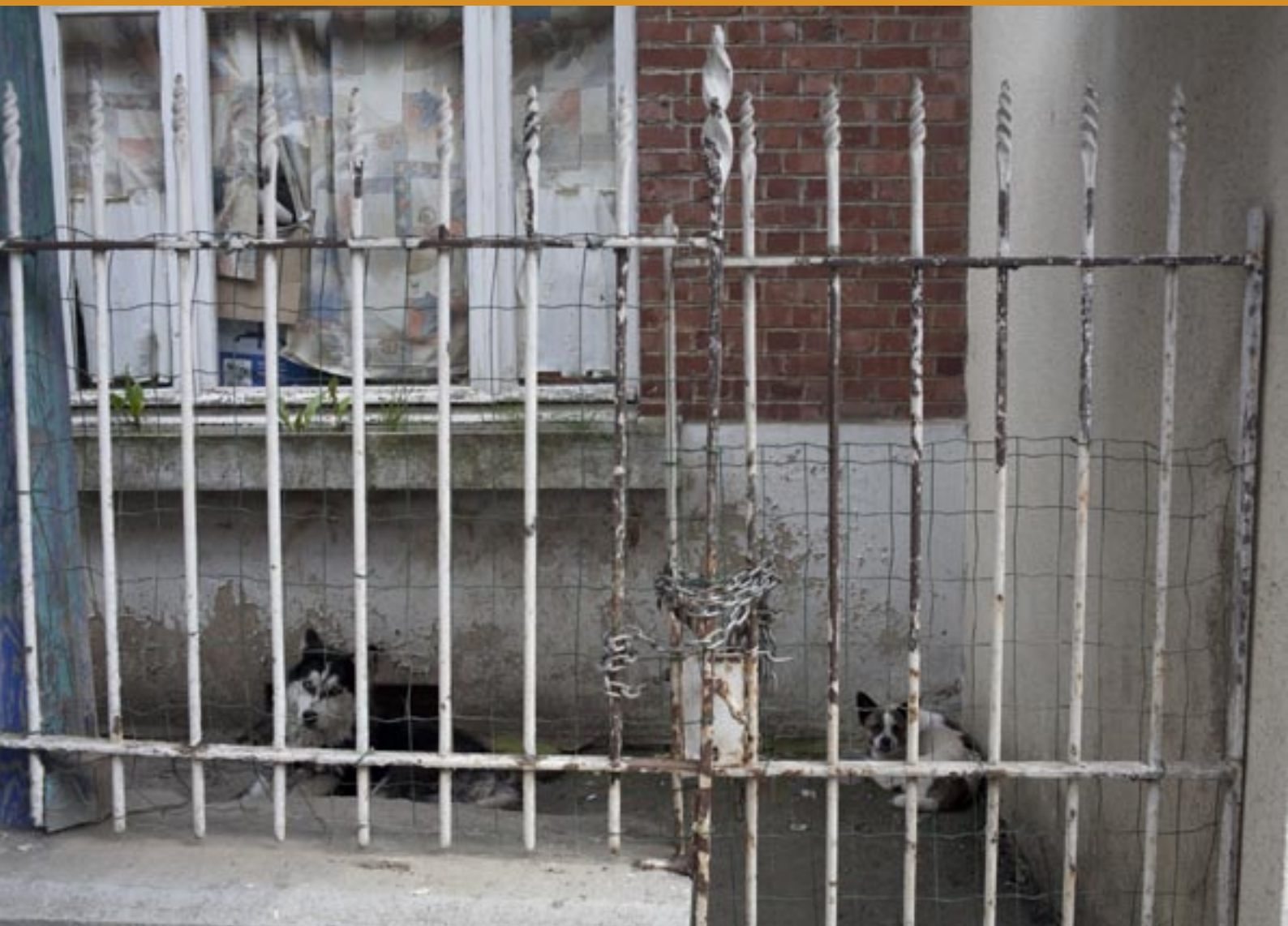
Sander Buyck

Lay-out:

Eveline Soors

Drukwerk:

Drukkerij Lamine, Herent

D/2011/12.368/6

Secretariaat Vlaamse Ouderenraad vzw

Koloniënstraat 18-24 bus 7 - 1000 Brussel

Tel.: 02 209 34 51 - Fax: 02 209 34 53

E-mail: mie.moerenhout@vlaamse-ouderenraad.be / kathy.louagie@vlaamse-ouderenraad.be

Website: www.vlaamse-ouderenraad.be

www.ouderenweek.be